

**BUXORO
AGRO KLASTER**

**INNOVATSIYOT
VA TURIZM
R&UVTETI**

QISHLOQ XO'JALIGIDA IXTISOSLASHGAN KLASTERLARNI SHAKLLANTIRISH: TAJRIBALAR, NATIJALAR VA INNOVATSION YONDASHUVLAR

Respublika ilmiy-amaliy anjumani

2021 yil 30 noyabr

Buxoro – 2021

O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIV VA O‘RTA MAXSUS TA‘LIM VAZIRLIGI
BUXORO DAVLAT UNIVERSITETI
IQTISODIYOT VA TURIZM FAKULTETI
“IQTISODIYOT” KAFEDRASI

QISHLOQ XO‘JALIGIDA IXTISOSLASHGAN KLASTERLARNI
SHAKLLANTIRISH: TAJRIBALAR, NATIJALAR VA INNOVATSION
YONDASHUVLAR
Respublika ilmiy-amaliy anjumani
MATERIALLAR TO‘PLAMI
2021 yil 30 noyabr

"ФОРМИРОВАНИЕ СПЕЦИАЛИЗИРОВАННЫХ КЛАСТЕРОВ В
СЕЛЬСКОМ ХОЗЯЙСТВЕ: ЭКСПЕРИМЕНТЫ, РЕЗУЛЬТАТЫ И
ИННОВАЦИОННЫЕ ПОДХОДЫ"
СБОРНИК МАТЕРИАЛОВ
Республиканской научно-практической конференции
30 ноября 2021 года

«Durdona» nashriyoti
Buxoro – 2021

М.Ж. Бауетдинов. АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ ПРАКТИКИ ФИНАНСИРОВАНИЯ ОБОРОТНЫХ СРЕДСТВ ПРЕДПРИЯТИЙ ХОЗЯЙСТВУЮЩИХ СУБЪЕКТОВ	245
Назарова Умида Авазовна. КОРХОНАЛАРДА ИННОВАЦИЯЛАРНИ СОҲА ТАРМОҚЛАРИДА САМАРАЛИ ЖОРИЙ ЭТИШ СТРАТЕГИЯСИ	247
Хамраева Сайёра Насимовна, Аманкулова Мухлиса. ЭЛЕКТРОН САВДОНИНГ РИВОЖЛАНТИРИШ ОМИЛЛАРИ	250
А.А.Қодиров. ЭКОЛОГИК ТУРИЗМНИ РИВОЖЛАНТИРИШДА ХАЛҚАРО ТУРИСТИК ТАШКИЛОТЛАРНИНГ ЎРНИ	252
Rustamov Rajab. QISHLOQ TURIZMI VA UNI RIVOJLANTIRISHDA KLASTER USULINI QO`LLASH	254
Туробова Ҳ.Р. КООПЕРАЦИЯ МУНОСАБАТЛАРИНИ ТАШКИЛ ЭТИШНИНГ ХОРИЖ ТАЖРИБАЛАРИ	256
Istamkhuja Olimovich Davronov. DEVELOPMENT OF INNOVATIVE TYPES OF SERVICES IN THE HOTEL INDUSTRY	258
То‘хлиев М.М. QISHLOQ XUJALIGI SHAROITIDA TAKOMILLASHTIRILGAN MEVA QURITISH QURILMASINI SAMARADORLIGINI OSHIRISH.....	261
А.Д. Кудратов. ОБОБЩЕНИЕ ЗАРУБЕЖНОГО ОПЫТА КЛАСТЕРИЗАЦИИ АПК	264
С.С. Давлатов. ЗАРУБЕЖНЫЙ ОПЫТ СОЗДАНИЕ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОГО КЛАСТЕРА КАК ПРЕДПОСЫЛКА РАЗВИТИЯ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ.....	267

Adabiyotlar:

1. National Geographic Traveler Awards [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.nat-geo.ru/ngtawards-2016/nomination/> (дата обращения: 20.02.2017).
2. Арабов Н.У., Насимов Д.А. Ўзбекистон Республикасида демографик вазият шаклланишининг хусусиятлари // “Иқтисодиёт ва инновацион технологиялар” илмий электрон журнали. –Т., 2018. - № 2, 1-13 б.
3. Шилова С.Г., Терехова Н.Я., Образцова О.Ю., Буйволова М.И., Васильева Н.А. Зеленый дом: методическое пособие по организации сельского туризма. – Красноярск, 2010. – 104 с.

КООПЕРАЦИЯ МУНОСАБАТЛАРИНИ ТАШКИЛ ЭТИШНИНГ ХОРИЖ ТАЖРИБАЛАРИ

Туробова Х.Р.

БухДУ Иқтисодиёт кафедраси катта ўқитувчиси

Иқтисодиётдаги глобал ўзгаришлар шароитида қишлоқ хўжалигида кооперациянинг турли шакллари самарали ташкил этиш муҳим масала ҳисобланади. Ҳозирги вақтда кооператив ҳаракат тажрибаси барча жиҳатлардан диққат билан ўрганилиш ва амалий фойдаланишга лойиқ, чунки кооперация инсон фаолиятининг интернационал ҳодисаси. Чет элда кооператив фаолиятни ўрганишнинг амалий аҳамияти яна шундаки, у халқаро нуқтаи назаридан ўзаро фойдали ва ўзаро манфаатли ҳамкорликни яхшироқ амалга оширишга имкон беришдан иборат.

Хориж тажрибасини ўрганиш асосида кооперациявий муносабатлари тўғрисида хулоса қилиш мумкинки, бу давлатларда кооперациянинг турли хил самарали йўналишларидан фойдаланиш асосида иқтисодиётнинг барча соҳаларида айниқса, қишлоқ хўжалиги ишлаб чиқаришининг самарадорлигини оширишда муҳим механизмлардан бири сифатида фойдаланиб келинмоқда.

Жаҳон кооператив ҳаракати кўплаб олимлар ва мутахассислар томонидан ҳам назарий, ҳам амалий жиҳатдан ўрганилган. Кооперация муносабатлари ўрганилган сари унинг янги қирралари очилаверади. Биз ҳам кооператив муносабатларни ўрганишимиз мобайнида турли давлатларда унинг кўринишлари турли хил шаклда бўлишлигига эътиборимизни қаратдик.

Америка Қўшма Штатларида кооперативларни қуйидаги йўналишларда фаолият юритаётганлиги кузатиш мумкин¹. Улар бозор миқёсига қараб кооперативларни маҳаллий кооперативлар, минтақаларо ва миллий кооперативлар ва халқаро кооперативларга бўладилар. Мулкчилик таркибига кўра марказлашган, федератив, гибрид, бошқа бизнес таркиблар ва янги авлод кооперативларига бўлинади.

1. Марказлашган кооперативлар тўғридан-тўғри ўзининг аъзоларига хизмат қилади. АҚШда кўпгина кооперативлар шундай кооперативлардир.

2. Федератив кооперативлар. Кооперативлар мулки асосида ташкил этилган ва уни кооперативлар назорат қилади.

3. Гибрид кооперативлар. Бир қанча катта кооперативлар ҳар иккала йўналишда ҳам тузилган бўлади. Яъни марказлашган ва федератив кооперативларнинг аралашмасидан. Бундай кооперативларни гибрид кооперативлар деб аташ мумкин.

4. Бошқа бизнес таркиблар. Бунга қўшма корхоналар, холдинг компаниялар, инфорацион улушли ташкилотлар.

5. Янги авлод кооперативлари. Янги авлод кооперативлари “янги тўлқин ва қўшилган қиймат кооперативлари” деб номланади. Уларда 2 та хусусият бўлиб, бошқа турдагиларидан марказлаштирилган қишлоқ хўжалиги кооперативлари ажралиб туради. Биринчидан ЯАҚда “етказиб бериш ҳуқуқи” аъзолик ҳуқуқи тенг. Аъзолар улушларини

¹ Kimberly A.Zeuli, Robert Cropp. Cooperatives: Principles and practices in the 21st century. Электрон ресурс. <https://learningstore.uwex.edu>.

сотиб олишлари яъни кооперативга маҳсулотни жорий миқдорини сотиш ҳуқуқларини ва мажбуриятларини беришади. Мисол учун, бир улуш асосий аъзо ҳар йили кооперативга 1000 бушел бўғдойни етказиб бериши зарур. Агар етказиб беришда муваффақиятсизликка эришса, кооператив ортирилган харажатларни қоплаш учун аъзога тўловни (бадални) баҳолаб, ундириб олиш ҳуқуқига эгадир. Иккинчи хилида, аъзолик чегараланган ёки ёпиқ бўлади. Етказиб бериш ҳуқуқи сотилиши орқали кооператив аъзолар сонини ва аъзолардан қабул қилинадиган маҳсулотни миқдорини чегаралайди. Аъзоликни бошланғич бадали маҳсулот бирлиги сонига кўра аъзолардан зарур капиталга тенг умумий миқдорда ажратиш бўйича аниқланади.

Яна АҚШда ишчиларга тегишли кооперативлар учрайди. Бу кооперативлар ишчилар мулки асосида ташкил этилган. Кўпинча бу кооперативлар қайта ишлаш ва сервис соҳаларида фаолият юритади. Бундай кооперативлар ишчилар томонидан иш жойларини ҳимоялаш, ўзлари учун ишлаш шароитларини, иш ҳақларини ва унумдорликни ошириш ҳамда ўзларига демократик муҳитни яратиш мақсадида ташкил этилган. Ҳозир АҚШда бу типдаги кооперативлар 300 дан ортиқ.

Кооперативларнинг ҳуқуқий мақоми борасида биз ЕИнинг учта мамлакатлар тажрибасини келтириб ўтамиз, хусусан Голландия, Франция ва Руминия.

а) Нидерландияда кишлоқ хўжалиги кооперативлари ва кооператив бирлашма деганда "фермерлар ёки боғбонлар доимий иш олиб борадиган ва қисман қўшма иқтисодий фаолият олиб борадиган (одатда тижорат функцияси) таваккални қабул қиладиган ва тақсимлайдиган иқтисодий ташкилот тушунилади. Хўжалик фаолиятини иложи борица фойдали равишда ўтказиш ва бошқа функцияларнинг моҳиятини сақлаб қолиш шунингдек, ўзини ўзи таъминлайдиган хусусиятини сақлаб қолган корхона". Аслида улар нафақат муносабатларни осонлаштирадиган ва бошқарадиган оддий тузилмалар балки одатда шартномавий ёки иштирокчилар томонидан тақдим этилган капитал улушига эга бўлган ташкилий тузилма томонидан қўллаб-қувватланади.

б) Францияда кооператив жамият номи билан ишлатилади, бу "жамият" категорияси фуқаролик жамиятлари ва иқтисодий соҳада биргаликда ишлаб чиқарувчи родини бажарадиган компаниялардан фарқ қилади. Ушбу фаолиятнинг мақсади фермерлар кооперативларини енгиллаштириш учун барча зарур воситалар билан алмашиш ёки иқтисодий фаолиятни ривожлантириш, операциялар натижаларини яхшилаш ёки оширишдан иборат.

с) Руминияда қонунга мувофиқ кооперативлар ва уларнинг ҳудудий ва миллий даражадаги бошқа уюшма шакллари томонидан бошқарилади. Кишлоқ хўжалиги кооперативлари «кооператив аъзоларига қарашли кишлоқ хўжалиги ерларини биргаликда ободонлаштириш ишларини амалга ошириш, умумий механизмдан фойдаланиш ва кишлоқ хўжалиги маҳсулотларини етиштириш ва эксплуатация қилиш учун биргаликда фойдаланиладиган шахслар бирлашмаси» тушунилади.

Юқоридагилардан келиб чиққан ҳолда, кооперативлар бозор рақобатбар-дошлигини таъминлаш учун зарур инвестицияларни қондириш учун харажатларни камайтириш бўйича ҳаракатларни бирлаштиришга мажбурдирлар¹.

Профессор Ш.Эргашходжаеванинг "Қишлоқ жойларида кооперацияни ривожлантиришнинг маркетинг стратегияси" номли монографиясида хорижий давлатларда ташкил этилган кооперативлар фаолияти чуқур ўрганилган бўлиб, унда ҳозирги вақтда аксарият мамлакатларда кооперациялашган хўжаликлар шакллари куйидаги асосий турлари ривожланганлигини таъкидлаб ўтади²:

¹ Gabriel Popescu. Cooperative phenomenon in European context\MPRA Paper No. 53618, posted 12. February 2014 14:39 UTC// <http://mpra.ub.uni-muenchen.de/53618/>

² Эргашходжаева Ш.Ж. Қишлоқ жойларида кооперацияни ривожлантиришнинг маркетинг стратегияси. –Т.: 2006. –Б. 140

- “соф кооперативлар” - уларда бошқариш ва фойдани тақсимлашда пайчилар тенглиги ўрнатилган корхоналар;

- “акциядорлик туридаги кооперативлар” - уларда акциядорлик жамиятининг элементлари устунлик қиладиган, бошқаришда ҳуқуқларнинг тенглиги таъминланган ҳолда пай миқдорига мутаносиб равишда дивидендлар кўринишида тақсимланадиган ва одатда юқори чегара билан чекланган корхоналар. Лекин бундай корхоналар бошқа турдаги корхоналарга қараганда камдан - кам ҳолларда устунликларга эга ва хусусий компаниялардан деярли фарқ қилмайди;

- “соф кооперативлар” ва “акциядорлик туридаги кооперативлар” ўртасида оралик мавқени эгаллаган корхоналар.

Профессор О.Олимжонов «Фермерлик фаолиятининг ҳуқуқий ва молиявий асослари» номли китобда кооперативлар учга яъни ишлаб чиқарувчи, истеъмол ва хизмат кўрсатувчи кооперативларга бўлинишини илмий жиҳатдан асослаб берган¹.

Россиялик олимлар ва мутахассисларнинг илмий ишларини кузатишимизга кўра, кооперативлар иккига бўлиб ўрганилади яъни истеъмол ва ишлаб чиқариш кооперативлари. Бу турдаги кооперативлар бир-биридан ўз мақсади билан фарқ қилади.

Бозор муҳитининг глобаллашуви, рақобат босимининг кучайиши, истеъмолчилар талабанинг устунлиги, қишлоқ хўжалиги маҳсулотларини ишлаб чиқариш ва қайта ишлаш технологиясини ўзгариши ва бошқа сабаблар маҳсулот ишлаб чиқарувчиларни бозорда мустаҳкам ўринга эга бўлиш учун ҳаракатланишнинг янги моделларини ва замонавий стратегияларини излаб топишга мажбур қилади.

DEVELOPMENT OF INNOVATIVE TYPES OF SERVICES IN THE HOTEL INDUSTRY

Istamkhujja Olimovich Davronov

PhD student, Economy and Tourism faculty
Bukhara State University

Hotels make a benefit essentially by giving inn services. For some explorers in their get-away, visit or excursion for work, hotels are places they stay when out of the home. As a developing industry, the hotel's business presently incorporates a wide range of housing from rich 5-star inns to youth lodgings.

Other than room services, most lodgings likewise offer an assortment of accessorial services, including yet not restricted to food, drink, clothing and valet services. Also, the undeniable level hotels can offer meeting rooms, pools, beauty parlors, wellness centers and numerous different facilities to both business and relaxation explorers.

The hospitality business continually changes and advances even with new industry and customer patterns. Remarkable financial changes likewise direct the direction of the market. Investigators and industry managers persistently give figures to give organizations an approach to construct their upper hand. The business never stops.

Client assistance is at the center of innovation and great strategic policies. This is the case regardless of where the business goes. All things considered, the future in the hospitality area straightforwardly lies in the possession of visitors and clients, so it's basic that you generally wonderful your client support.

To do that, you need to be inventive and receive new just as attempted and-tried arrangements into your activity. It's basic to have this equilibrium to meet the assumptions for your millennial clients and take your business forward in general.

Yet, it seems surprising that for many hoteliers something as simple as defining innovation can be a challenge.

¹ Олимжонов О. ва бошқалар. Фермерлик фаолиятининг ҳуқуқий ва молиявий асослари . -Т.: 2005, -Б. 212